

Transkribering av FoU-podden avsnitt 89 Liv och hälsa ung – hur mår våra unga i Sörmland?

Intro: När vi testar enkäten med hjälp av eleverna, så är det flera stycken som säger ”tack så mycket att ni ställer frågor direkt till mig, att jag får svara om mitt liv och min hälsa.”

Poddmusik

Lena Stenbrink

Hej och välkommen till FoU-podden! Det här avsnittet ska handla om kartläggningen Liv och hälsa ung som genomförs vart tredje år. Jag som gör podden heter Lena Stenbrink och är kommunikatör på FoU i Sörmland och med i just det här avsnittet är Susann Ericsson, Katarina Gustafson och Ali Hassan. Varmt välkomna!

Alla

Tack!

Lena Stenbrink

Och vi börjar som vanligt med att ni får presentera er lite mer. Vi börjar med Susann.

Susann

Hej och tack så jättemycket för att vi får vara här. Jag heter Susann Ericsson och jag jobbar som strateg på Hälsovalsstaben. Och har framförallt fokus på folkhälsofrågor och de senaste åren på våra befolkningsundersökningar, Liv och hälsa, ung och Liv och hälsa.

Katarina

Och jag heter Katarina Gustafson och jobbar också som strateg men på välfärd och folkhälsa i en del av Regional utveckling. Och jag jobbar också med liv och hälsa ung också lite andra frågor kring lokalt folkhälsoarbete och hälsofrämjande skolutveckling.

Ali

Ja Ali Hassan heter jag och jobbar som statistiker på forskning och utveckling i Sörmland. Jag delar min tjänst också på Hälsovalsstaben, därför är jag med här podden.

Lena

Och den här liv och hälsa ung då. Kan ni berätta lite runt den? Vad är det för någonting och hur fungerar den och varför finns den? Hur ofta skickas den ut och så vidare?

Katarina

Visst kan vi göra det. Undersökningen började genomföras i Sörmland 2004 och bakgrunden till det var att vi hade ju data från vuxna som vi har ställt ganska länge då via SCB har vi ju ställt frågor till vuxna om hur de mår och hur de har det, via enkät. Och det presenterar ju vi vid olika sammanhang, men då lyfte ju flera mottagare det; vad känner vi till om unga människors hälsa, så då börjar vi med en sådan enkät och den var ju klar då 2004. så vi ställer den till eleverna i årskurs 7 årskurs 9 årskurs 2 på gymnasiet och sen några år tillbaka så är också anpassad skola med i enkäten och då är det alla årskurser från årskurs 7 till och med sista året på gymnasiet som får enkäten, för de är ju inte så många i varje årskurs då.

Och numera är då vart tredje år vi skickar ut enkäten. Så vi samarbetar med länets skolor, både kommunala och friskolor.

Susann

Enkäten innehåller frågor som handlar om elevernas eller våra ungdomars livsvillkor, levnadsvanor och hälsa. Och sen så har vi också ett ganska nära samarbete med andra regioner. Det är region Örebro län, Uppsala och Västmanland som också gör sina egna liv och hälsa undersökningar men där vi försöker koppla ihop våra undersökningar så att vi har flera frågor som är exakt lika eller frågor som är jämförbara och det gör ju att vi får en databas som är lite större och så kan jämföra oss med kommuner som påminner om kommuner som finns i Sörmland.

Katarina

Och vi skickar också ut en enkät per årskurs så vi skräddarsyr dem efter elevernas mognad så att vissa frågor är i alla enkäter men sen är det lite olika då efter elevernas ålder.

Lena

Har ni något exempel på någon fråga som bara är med en viss årskurs?

Katarina

Några frågor för de yngre, då handlar kanske mer om vårdnadshavare och föräldrar och för de äldre så är det till exempel med narkotika. De ställer vi in till årskurs 7, men i årskurs 2 och årskurs 9 ställer vi dem till exempel.

Susann

Och en fråga som vi absolut bara har med i årskurs 2, det är om man tänker bo kvar i sin kommun när man slutar skolan.

Jag tänker också att vi kan väl säga att man fyller igen katten helt anonymt och man fyller i den på lektionstid, så det gör ju att vi har ganska höga svarsfrekvenser jämfört med vuxenundersökningen, som är en urvalsundersökning och som man skickar hem och får svara på i hemmet.

Katarina

Och det är ju frivilligt för skolorna att delta i undersökningen. Vi skickade ut en förfrågan om de vill delta och det är ett stort intresse. Så verkligen majoriteten. Den här gången var det 60 utav 66 skolor som tackade ja då, men sen är det ju också frivilligt för eleverna att delta i undersökningen och de flesta eleverna deltar om de är i klassrummet så svarar de på enkäten, så är det, men det ska vi komma ihåg att det är frivilligt hela vägen.

Ali

Vi har en högst svarsfrekvens bland årskurs sjuan och låg svarsfrekvens bland årskurs 2 på gymnasiet och total. Det är ungefär 70 % svarsfrekvens.

Susann

Och det kan ju också passa på att säga att är man sjuk den dagen som undersökningen genomförs, just den klassen eller på den skolan så finns det också en uppsamlings period där vi har ett par veckor. Det finns möjlighet. Det finns ju elever till exempel som ute på praktik och inte kan delta i just de veckorna, så vi har också en uppsamlings period på ett par veckor.

Lena

Men i det här arbetet och vilka verksamheter det är, det som är involverade och vilka är just era roller?

Katrina

Vi nämnde ju förut, det är ju skolorna som är målgruppen, för det är ju eleverna som går i skolan och får svara på enkäten och på skoltid, så det är ju skolorna som är involverade där men också länets kommuner på olika sätt då och också elever är ju faktiskt involverade. Det har vi väl gjort sen början av undersökning 2004, men kanske än mer nu då senaste åren. För att det är ju lätt att vi vuxna vill veta så mycket om unga. Men vad vill unga att vi ska känna till om dem? Vilka frågor vill de att vi ska ställa? Vad tycker de är viktigt utifrån deras livsvillkor, levnadsvanor och hälsa?

Susann

Ja, men det är ju helt rätt och sen de senaste undersökningarna vi genomfört så har vi också involverat eleverna i betydligt större utsträckning än vad vi gjort tidigare och framför allt *inför* undersökningarna. Vi tar ju fram grunden enkäten, men sen så går vi också ut till olika skolor, både i årskurs 7, 9 och årskurs 2 och i olika kommuner och där vi testar själva formuläret och enskilda frågor på eleverna och där de får komma till tals som att säga att den här frågan är svår att förstå. Eller kan ni ha flera svarsalternativ, till exempel när vi ställer frågan om alkohol så ställer vi frågan hur ofta eleverna dricker alkohol och om de blir berusade när de dricker alkohol och då fick vi vid ett tillfälle information från eleverna att "vi tycker att ni ska ställa frågan om man blir berusad varje gång man dricker". Vi hade ju där färre svarsalternativ. Det är ett exempel, men att vi träffar de här fokusgruppsintervjuerna. Det gör ju också att när vi tar fram nya frågor så kan vi se om de förstår frågan och om de förstår de svar vi har tagit fram. Däremot kommer också eleverna in med flera områden som vi som vuxna har missat att ta med till exempel fråga om trygghet som dom vill att vi ska ställa väldigt mycket, och en fråga om porr kommer för att våra elever, sa att det här måste ni ställa att det är sån skillnad mellan flickor och pojkar, hur vi tittar på porr på nätet. Så de är oerhört involverade nu.

Sen så vill vi också passa på att säga att när vi tar fram nya frågor så skickar vi dem också till mätteknisk granskning, alltså på SEB, där de mätteknisk granskar så att vi faktiskt också frågar efter rätt saker och mäter de verkliga det vi avser att mäta.

Sen tänker jag de verksamheter som är med inom regionen i det här. Det är ju hälsovals staben där jag jobbar som samordnare för de här undersökningarna och sen är det ju Katarina med flera kolleger från välfärd och folkhälsa och sen så är ju allt ifrån FoU i Sörmland men också som jobbar viss del av sin tid för oss på hälsovårdsstadgan.

Lena

Mm. När du pratar om alkohol där, att de har bett och få flera frågor då funderar jag på, finns det någon fråga som handlar om ifall dom själva väljer att dricka eller om de blir påverkade av andra.

Susann

Den frågan har vi inte, utan vi har en fråga som handlar om man dricker alkohol och sen är det en följdfråga på det att om man dricker alkohol, hur ofta dricker man alkohol? Och sen så också om man blir berusad då man dricker alkohol. Så ingen fråga om man blir påverkad.

Katarina

Men annan forskning och studier visar ju att man ofta gör det här i grupp. Det handlar ju om

flera frågor än alkohol, men man tar alkohol som exempel, så är det någon som dricker det så har man ju ofta flera omkring sig som gör att i tillsammans så finns det låga andelar på någon skola ...det liksom blir ju såna här mönster. Och så ser vi ju också på andra frågor, till exempel om narkotikan om man känner till då är det ju flera som gör det där så att visst är det en stor påverkan från andra kompisar och vilken miljö man finns i så är det verkligen.

Förutom då, att vi har eleverna med när vi tar fram frågor så vill vi gärna träffa eleverna med att presentera resultat för att få deras feedback. Hur de ser på det här resultatet och att de hjälper oss att tolka resultatet och då får vi också mycket utav här informationen från eleverna.

Lena

Och nu då när vi ändå är inne på resultatet så kanske vi kan ta lite. Hur ser det ut egentligen i Sörmland? Hur är det allmänna måendet bland våra ungdomar?

Susann

Ja, men vi har ju en fråga i enkäten som handlar om hur eleverna upplever sitt allmänna hälsotillstånd och den frågan har ju varit med sen undersökningen 2004.

Och om man tittar på utvecklingen över tid så är det ju en lägre andel som skattar sin hälsa som bra idag jämfört när vi började med undersökningen och det vi också ser är ju att skillnaden mellan könen har ökat. Det är en högre andel pojkar, killar som uppskattar sin hälsa som bra jämfört med flickor. Och om vi tittar på killarna så är det drygt 80% som säger att de har en bra eller mycket bra hälsa och högst andel ser vi bland killar i årskurs 7 där 86 % säger att de har en bra eller mycket bra hälsa. Tittar vi på tjejerna så är det ungefär 50% som säger att de har en bra eller mycket bra hälsa. Och lägst andel ser vi bland elever i årskurs två på gymnasiet där endast 53 procent säger att de har en bra eller mycket bra hälsa.

Lena

Jag har ju sett den här kurvan någon gång och jag har för mig att det är vid något specifikt år som det faktiskt börjar hända saker, att det blir sämre. Finns det någon anledning till att det börjar hända just då?

Susann

2011. Och det blir mycket spekulationer kring vad är som påverkar och vad är det som gör att hälsan går ner? Men vi har ju också sett och när vi har träffat representanter från skolan så vet man ju att vi fick en ny skolplan däromkring och att det blev lite tuffare förhållanden för eleverna, bland annat när det gäller betygssystemet som ändrades. Så det är en anledning.

Men det vi också kan se är ju att de här smarta telefonerna har blivit mer och mer vanliga bland våra unga och dom hade ju ett intag innan 2011 men har blivit mer och mer vanliga så det skulle ju också kunna vara en anledning till att man jämför sig med andra i större utsträckning än vad som har varit möjligt tidigare.

Katarina

Eleverna kan skriva kommentarer till oss när de har fyllt i enkäten förr hade vi en pappersenkät nu har vi en digital enkät, men det året fick vi så många kommentarer från dem just om betygssystemet, men sen handlar det ju också om att dom hela tiden följs upp på varje moment. Så eleverna skrev att de blev väldigt stressad i skolan och hela tiden att man alltid prestera mer man är aldrig nöjd och det är alla moment. Och det här påverkar ju också hur man mår och hur man har det.

Vi gör ju liv hälsa, ung i Sörmland och nationellt finns ju Skolbarns hälsovanor. Den har ju funnits väldigt länge, som man gör tillsammans med VHO tillsammans med andra länder, och man ser ju även där att det vi ser i Sörmland så är det ju generellt i hela Sverige att våra ungdomar uppfattar sin hälsa, sämre, tjejerna i högre utsträckning. Och även trivseln i skolan så de är ganska lika de 2 kurvorna.

Så att när man ser detta så många blir ju väldigt berörda av det här och tycker att oj, vad tufft våra ungdomar här och vad ger det här för andra delar då? Så man kan ju tänka att de inte mår så bra. Men vad finns det för andra delar? Hur påverkar det till exempel sömnen och stressen? hur man, ser på framtidstron och det kan vi också följa för sådana frågor har vi ju i den här enkäten.

Lena

Har det också påverkats kan man se det eller?

Susann

Vi har gjort sambandsanalyser om vad som påverkar hälsan. Det här gjorde vi på materialet för 2020 och jag kan tänka mig att det är ganska så överförbart på 2023 också.

Och då pratar vi om skydds- och riskfaktorer för hälsa och då har vi sett att de skyddsfaktorer som har starkast samband med hälsa. Det är att vara nöjd med sin fritid att äta lunch dagligen och att kunna prata med sina vårdnadshavare. Och de riskfaktorer som kommer fram i de här sambanden är att ha blivit slagen av en vuxen i sin familj. Det har ett negativt samband med hälsa och för tjejer är det utöver det då att röka att använda tobak dagligen eller att ha en funktionsnedsättning. Och för killar är det också att ha en funktionsnedsättning eller att skolka som har ett negativt samband med hälsa.

Lena

Har jag förstått rätt att skyddsfaktorer kan uppväga riskfaktorerna?

Susann

Det är helt rätt alltså ju fler skyddsfaktorer man har, desto bättre hälsa och då kan man också klara av att ha några riskfaktorer, så det är absolut ett samband. Så ju fler skyddsfaktorer desto bättre skydd.

Även om man har en riskfaktor eller flera.

Lena

Ja, nu har vi varit inne väldigt mycket på skolan. Vad säger de om hur de trivs i skolan?

Katarina

Trivseln i skolan, har ju minskat över tid för när vi började undersöka så var det skillnaden mellan tjejer och killar, men den var väldigt liten. Utveckling över tid har visat att tjejerna idag trivs i lägre utsträckning i skolan och de första åren när våren undersökning genomfördes så var ju årskurs 9 årskurs 2 på gymnasiet kanske trivdes lite lägre och tjejerna i årskurs 7 ungefär som killarnas nivå, men det ser vi också över tid att det har förändrats och gymnasiet idag är mer ihop med killarna. Så det är lite skillnad också. Man kan inte bara säga tjejer och killar, utan vi måste också titta på de olika årskurserna.

Så man kan dra slutsatsen av våra studier. Det är att den skolan vi har idag är mer kanske anpassad efter killarna. Det är en skolmiljö eller de kraven man har som inte gynnar tjejerna utan är mer anpassade efter killarnas förmågor eller möjligheter, så skulle man kunna dra slutsatsen av Liv och hälsa ung.

Lena

För tidigare har man ju alltid sagt att skolan gynnar flickor?

Katarina

Det är ju precis som du säger. För tjejerna får ju bättre betyg så de lyckas ju bättre på sina prov och sina meritvärden. Men frågar vi efter trivsel och frågar vi om man känner stress? Den frågan la vi ju till för några år sedan, just på uppmaning utav eleverna. Vi frågade om stress generellt, men de frågade om vi kan fråga om vi känner stressad utav skolan. Det upplever ju tjejerna i mycket högre utsträckning över 60% av tjejerna och färre då ... lägre andel av killarna. Så de upplever en hög stress i skolan. Men de presterar bra, men de mår inte så väl där om man nu kan säga då att man inte trivs i skolan så är det ju ändå ett tecken kanske på mående eller hur man har det i sin arbetsmiljö.

Lena

Så skulle man kunna tolka det som att tjejerna lägger betydligt större vikt vid att lyckas i skolan än vad killarna gör i den åldern.

Katarina 16.00

Ja, så skulle jag kunna säga. Jag var vid ett tillfälle för några år sedan för att presentera data för några tjejer och killar och det var jätteintressant. För i den klassen det var på gymnasieskola så hade de ingen koll på att de upplevde det så olika tjejerna och killarna. Så killarna liksom tittade på tjejerna stapeln så här. Vad är ni så stressade? Hade de ingen aning om. Oj och vi upplever inte det. Och så pratade vi om det här vad som är OK att säga och inte OK. Flera killar upplevde att det inte var OK att säga att man var stressad. Man skulle vara lite mer cool att säga, jag bryr mig inte så mycket, fast egentligen kanske man skulle både bry sig och man kanske var lite orolig. Men de menade att tjejerna kanske inte behövde prestera så här mycket i alla sammanhang. Men det betygssystemet vi har idag gynnar ju att man ska vara på topp hela tiden och det påverkar hur man har det och hur man mår.

Ali

Om vi ska jämföra med killarna och tjejerna. Det är högre andel killar som har f i betyg i ett eller flera ämnen. Ja, det har vi också en fråga om i våra undersökningar.

Så man kan också säga att killarna ger upp med skolan och tjejerna kämpar på med att komma högre. Och så ser vi också de många tjejerna idag som går i läkarutbildning till exempel. De tjejerna är med väldigt mycket med att tidigt jobba och kämpa på för att få bra betyg.

Lena

Men ni sa att trivseln på gymnasiet där hade skillnaderna jämnat ut sig är det kanske för att killarna börjar bry sig mer då?

Katarina

Det kan vara så, men på gymnasiet väljer man ju också vilken inriktning man vill gå och då har man ju också gjort ett aktivt val och det kanske också gynnar trivsel. Att då har man ju kommit in för många pluggar ju i nian för att komma in på den gymnasieutbildning man vill. Men är man redan där då kanske man har andra förutsättningar.

Susann

Och det tror jag verkligen och oc vi ser ju också att både för tjejer och killar så är andelen som trivs bra eller mycket bra i skolan högst bland årskurs 2-eleverna. Men det finns fortfarande en skillnad mellan tjejer och killar.

Lena

Ska vi gå in lite på alkohol och narkotika och tobak och de frågorna och hur ser det ut?

Katarina

Fler utav de frågorna har vi ju haft med sig vid starten var 2004 och då var ju rökning något som man gjorde både tjejer och killar. Men det har ju minskat över tid. Så nu när vi presenterar data framförallt så brukar vi lyfta fram både *röker dagligen cigaretter* då eller *ibland*. Vi lägger ihop de delarna och idag är ju det under 10% som säger att om man ser generellt på alla ungdomarna och både sjuan nian årskurs 2.

Det är ju färre i sjuan som röker cigaretter och lite fler då i nian och flest då i på gymnasiet. Men du Susanne kanske har värdena?

Susann

Jag kan bara säga så här att vid en indelning efter kön och ålder så var det 18% av tjejerna som rökte dagligen eller ibland år 2008 och för killar så var det 15% och motsvarande andelar 2023 är 8% för tjejerna och knappt 7% för killarna. Så det är en minskning med 10 procentenheter för tjejer och 8 procentenheter för killar över tid och den största minskningen kan vi se för elever i årskurs 2 på gymnasiet.

Och 2008 så var det 27% av tjejerna och 25% av killarna som rökte dagligen eller ibland och motsvarande andelar för 2023 är 10% bland både tjejer och killar.

Katarina

Och det är ju självklart en jättebra utveckling och det hjälper ju till att vi haft en lagstiftning som har bidragit till det här, men då ser vi ju och det tror jag flera sätt i samhället. Att snusning har ökat och det kommer in nya produkter som vitt snus, till exempel om man har ju också skräddarsytt reklamen för att nå unga tjejer, och likadant e-cigaretter eller vape har ju också ökat. Det la vi in en fråga om vid förra undersökningen 2020 och då var det ju under 5% som hade använt e-cigaretter och nu har det ju ökat ganska markant.

Så i nian som har högst andel som använt e cigaretter eller vape då så är det nästan 20% som var i 2023 års undersökning. Så det är ju något som har kommit med tiden och det är också lättillgängligt, glamoröst så att tobakbolagen kan man ju säga har ju lyckats här att hitta nya målgrupper för sina produkter.

Susann

Och där kan man ju också säga när det kommer nya produkter så har ju lagstiftningen inte hängt med riktigt nu täcker ju tobakslagen, båda de här nya produkterna, det vita snuset och Vape, men det gjorde ju inte det för de först i början så där kunde ju tobakbolagen verkligen rikta in sig på unga målgrupper.

Men det är också vill passa på att säga här att det är väldigt många influencers, och eftersom att många av våra ungdomar är ute på sociala medier, så blir de påverkade av influencers som gör reklam för det vita snuset med ganska så hård marknadsföring tycker jag ibland väldigt många.

Så att jag tänker här har ju också förebilderna som våra ungdomar har ... De behöver ju också hjälpa till i det här.

Katarina

Och kunskapsnivån för flera upplever man som låg. Man hör någon berättar om ja, men det är

vitt snus. Det är inte så farligt för det är rent produkt, jämför med det traditionella snuset. Men så visar ju inte forskningen, så långt forskningen har kommit har ju det vita snuset också väldigt mycket skadeverkningar. Det är ju liksom rent nikotin och väldigt beroendeframkallande och det är ju höga andelar ofta i det här, så att fler borde ta sitt ansvar och vi måste också öka kunskapen så att unga också får mer information om hur det här påverkar kroppen. Och det vet vi ... Majoriteten börjar ju som tonåringar. Det är väldigt få som börjar som vuxna så man har kvar det här beroendet resten av livet och det är väldigt svårt. Man kan sluta. Det är många som har gjort också, men ofta är det ganska mycket kämpande och stort arbete så att kan vi få ungdomar att inte haka på de här nya trenderna så har vi ju mycket vunnit. För det här påverkar ju hälsan.

Lena

För jag tänker de siffrorna ni så nu, då är det ju uppe i nästan de ursprungligasiffrorna om man räknar med det här.

Katarina

Precis så är det så där kan man ju se det totala tobaksbruket det minskar ju inte i samma utsträckning som det pratade om som rökningen att den gick ner utan här har man verkligen hittat nya produkter. och det jag tänker också att det här med det vita snuset bland annat att det är ju nikotin i det men marknadsförs som tobaksfritt. Men vi vet ju att majoriteten av nikotinet kommer ju från tobaksplantan. Så att det är ju ändå en produkt av tobaksplantan.

Katarina

Och sen har vi ju alkoholen. Det är ju en annan del utav det här och det har ju också en positiv utveckling när vi ser över tid. När vi började med undersökningarna var det ju verkligen majoriteten som använde alkohol och vi såg också berusningsdrickande. Det var ganska höga andelar, men det är också minskat över tid så idag är det ganska vanligt att man inte har druckit alkohol när man går i nian till exempel och även årskurs 2 på gymnasiet dricker heller inte alkohol som tidigare.

Och det vet vi ju med de grupperna som kanske möter ungdomar som polisen till exempel, då känner ju igen det. De möter ju inte så många unga idag och det kan väl hänga ihop med att flera unga idag är hemma hos sina kompisar. Man spelar man är på sociala medier. Vuxna idag har mer koll på sina ungdomar. När vi för några år sedan så frågade om det här med mobiltelefon ... vuxna kan ringa och höra var deras ungdomar är och hur de mår, hur har de det? Så det tror vi också varit gynnsamt. Sen har vi ju också kulturer idag och familjer i Sverige som inte har någon tradition kring alkohol. Men det har också liksom smittat av sig så att de andelarna vi har idag som använder alkohol. De är historiskt låga och det är ju väldigt gynnsamt, men det ser vi ju också på vuxenundersökningen att färre vuxna använder alkohol. Det har liksom minskat över tid.

Lena

Men hur är det med andra droger som de kanske använder istället?

Susann

Ja, det är när det gäller till exempel lustgas är så ser vi ju också att det är ju någonting som har kommit på marknaden och det är ju första gången vi ställde frågan 2023. När vi samtalade med ungdomar så pratar vi också om lustgas och det är en fråga som de ville att vi skulle ta med.

Och där ser vi ju att det är en ny produkt på marknaden och att det är runt 10% av eleverna i årskurs 2 på gymnasiet som faktiskt har använt lustgas en eller flera gånger. Och ska man då

också titta på elever i årskurs 7 så är det totalt 4% av eleverna som använt lustgas en eller flera gånger.

Katarina

Frågan om narkotika har vi ju haft med sen när vi börjar med undersökningen och då den ställer vi till årskurs 9 årskurs 2 på gymnasiet. Men den har inte direkt ökat över tid. Det här har haft lite förändringar. Det är fler killar som har använt narkotika än tjejer och det har sett lite olika ut genom åren. Men sedan den senaste undersökningen så är det 13% av killarna i årskurs 2 på gymnasiet som använt narkotika och 10% av tjejerna på gymnasiet och i årskurs 9 så är det 9% utav tjejerna och 8% av killarna som använt narkotika. Det är ungefär samma andelar som undersökningen tidigare, så det har sett lite olika ut genom åren. Men om man jämför tidigare och nu så ja ser det ganska lika ut.

Lena

Det finns ju så många nya sätt att ta till sig narkotika, men de räknar med alla klistermärken och tabletter och hasch och allt vad det är?

Katarina

Vi frågar om man använder narkotika och sen får man ange vilken sort. Det vi kan se i alla fall från Liv och hälsa ung så är det ju det här med berusning från alkohol, det har inte ersatts som vi kan se idag av någon annan drog på det sättet.

För tobaken så är det ju, färre röker idag och andra tar till liksom snus och e-cigaretter. Men vi kan inte se motsvarande på alkoholen.

Susann

Det kommer ju en ny rapport. Idag CAN:s nationella undersökning och där ser vi också samma positiva utveckling. Det är färre som använder narkotika idag.

Lena

och nu inte minst vi som bor i Eskilstuna. Då får jag höra väldigt mycket om våld. Så jag antar att ni har frågor om det är också?

Susann

Ja, vi har flera frågor om våld. Vi har bland annat frågor om man har bevittnat våld i hemmet. Det är en ny fråga som har kommit med, men vi har också frågor om man själv har slagit någon annan eller om man har blivit slagen av en vuxen. Och tittar vi på den här frågan om bevittnat våld den har vi tagit med utifrån att det har kommit ny lagstiftning och att man också kan bli dömd. Alltså vuxna kan bli dömda för att barn har bevittnat brott. Och det vi ser är att det är fler tjejer än killar som har bevittnat våld och då är det ju att man vid minst ett tillfälle varit med om att en annan vuxen i familjen hotat kränkt eller har använt våld på någon annan i familjen. Och det är närmare 25% av tjejerna som har bevittnat våld inom familjen och motsvarande andelar för killar är drygt 10%.

Katarina

Det är ju första gången vi ställer den här frågan. Vi har inget att jämföra med och den här skillnaden mellan tjejer och killar kan man verkligen fundera över om det är så.

Jag var i ett sammanhang och presenterade data. Det handlar just om våld i hemmet för en grupp ungdomar och det var ganska många killar med i den här gruppen. De sa att "Ja, berättar man hur det är? Vill man liksom blotta sin familj eller inte?" De var inne på sådana diskussioner, så det kan också ha betydelse för vilket resultat det här, men sen kan det ju också

vara att kanske fler tjejer är hemma och får vara med vid flera situationer. Killarna kanske är mer utomhus. Det vi vet inte riktigt, så vi får ju också se den här frågan över tid.

Lena

Kan det vara en tolkningsfråga också? Vad man anser är våld?

Katarina

Så kan det verkligen vara. Ja, det är ju skillnaden mellan tjejer och killar och det är det man kan fundera på, hur kan det se ut så här på det här sättet?

Susann

Ja och sen så tänker jag också. Vi har ju den här frågan om man vid minst ett tillfälle avsiktligt själv har slagit någon annan och där ser vi ju skillnaderna åt andra hållet. Det är ju betydligt fler killar som har slagit någon annan jämfört med tjejer och tittar vi så är det ju över 40% bland killarna och i årskurs 9 killarna så är det nästan 50% som avsiktligt slagit någon annan och motsvarande andelar för tjejer är ungefär 25% och lite lägre i årskurs 2 på gymnasiet jämfört med årskurs 9.

Katarina

Men vi har ju också andra frågor kring det här; om man blivit tafsad på eller om man tvingas ta på någon annan på sexuellt sätt. De frågorna har vi också med och det ser vi ju också att det är ju fler tjejer som uppger att de har blivit utsatta för det än killarna. I årskurs 9 så är det 28% av tjejerna som har sagt att de har blivit utsatta för detta och 12% av killarna och sen är det ju färre årskurs 7 och fler på gymnasiet. Det är ju många utav tjejerna, det är ju utav killarna också. Men ja, det här är ju verkligen ett stort problem.

Susann

Jag ska vilja sy ihop den här frågorna med om man har bevittnat våld i hemmet och om man själv avsiktligt slagit någon annan och där ser vi bland de ungdomar som har bevittnat våld i hemmet. De har också i större utsträckning slagit någon annan person och det är nästan dubbelt så många som har bevittnat våld som har slagit någon annan jämfört med om man inte har bevittnat våld. Så hur man har det hemma påverkar ju också hur man beter sig mot andra.

Lena

Ja, men nu slår ihop alla de här frågorna som vi har tagit om trivsel och allmänt mående och våld och droger och så det påverkar ju framtidstro. Så har ni koll på hur den ser ut?

Ali

Ja om vi ser på framtidstro för personlig del så ser vi en skillnad mellan kön, så ser vi en högst andel bland årskurs 2 på gymnasiet. Bland killarna är det 72%. Och samtidigt ser vi totalt sett är det ungefär 60% bland tjejerna som har en bra framtidstro eller som ser ljust på sin framtid.

Katarina

Och den här frågan har vi också ställt tidigare år och då var det ju också en skillnad mellan tjejer och killar. Men det här glappet har ju ökat över tid. Och vi ser samman tendens på fler utav våra frågor att det fanns en skillnad förut, men det här glappet har ökat mellan tjejer och killars svar.

Ali

Vi har också en fråga om de tycker att de i allmänhet kan lita på de flesta människor, så ser vi

där också från 2017 till 2023 så ser vi en riktning så där ligger ungefär 45% 2017 som litar på människor och så ser vi idag. Det är ungefär 30%.

Katarina

Så det har ju också minskat över tid. Och vi har en fråga, hur ser du på framtiden för världen i stort? Nu har vi inte hunnit analysera den frågan riktigt, men flera lyfter ju fram där det här med miljöfrågorna. Man funderar, hur ska världen vara? Man ser krig i sin närhet. Man funderar också på om man kommer från ett jobb i framtiden.

Så det kan man väl säga att de saknar dominerar med miljön, med krig och trygghetsfrågor kan man säga i stort både utanför Sveriges gränser, men även kanske i Sverige inom Sverige. Och sen om jag kommer få jobb och även kring familj.

Susann

Men det är också tänker på när det gäller med god framtidstro. Så när vi gjorde undersökningen våren 2023 så hade vi precis klivit ur den här pandemin och när det gäller god framtidstro så har vi också gjort såna här sambands analyser och den starkaste faktorn som är som en skyddsfaktor för god framtidstro. Det är att vara nöjd med sin fritid och jag tänker att hur många var nöjda med sin fritid under pandemi när man blev inlåst eller man kunde inte röra sig. Utan att jag tänker att den skulle kunna vara påverkad av mer än krig, som jag också tror absolut, men att det finns andra saker, men att vara nöjd med sin fritid har ett oerhört starkt samband med hur man ser på sin framtid.

Lena

Nu när vi är inne på fritid och så då tänker jag lite på fritidsaktiviteter och hälsa. Hur ser det ut med fysisk aktivitet?

Susann

Vi har en fråga som handlar om andelen elever som tränar 3 gånger i veckan eller oftare och den har vi haft med sedan 2017, så där kan vi se lite utveckling över tid och det legat relativt stabilt. Det skiljer sig åt lite grann mellan undersökningarna och ska man säga någon tendens och kanske har gått ner lite grann. Men det som är viktigt att lyfta fram här, det är ju att skillnaden mellan könen är ganska stora och det är betydligt högre andel killar som tränar 3 gånger i veckan än tjejer och lägst andel ser vi också bland elever i årskurs 2 på gymnasiet och här kan man se att ju äldre eleverna blir, desto färre är det som tränar regelbundet.

Katarina

Och vi har också en fråga med om man är med i någon förening och det har också minskat över tid, så så idag är det runt 40% som är med i en förening och det finns också en skillnad om man går i årskurs 7, då är det en högre andel jämfört med när man går på gymnasiet i årskurs 2 då.

För det är ju också ett vad ska man säga? Både kanske vad man hinner med, men också vilket utbud är för? Idag har vi ju inom många idrotter till exempel så blir man lite äldre så kanske man inte platsar i laget längre eller det krävs mycket mera träning för att kunna vara med och då kanske man inte kan kombinera det med skolarbetet till exempel.

Lena

Men jag tänkte om man nu inte bara tänker på den här organiserade träningen då, hur många gånger i veckan det är, så tänker jag på stillasittandet. Har ni frågat om det med tanke på de aktiviteter man ofta ägnar sig åt nu?

Susann

Ja, man tittar på vardagar så har vi en fråga som handlar om man är stillasittande 4 timmar eller mer efter en skoldag och där ser vi ju också att det är en högre andel elever på årskurs 2 jämfört med årskurs 7 och årskurs 9 eleverna som faktiskt också säger att de sitter stilla 4 timmar eller mer. Så vi ser ju att de här är kompatibla med varandra, att det är färre som rör sig och fler som sitter stilla bland de allra äldsta eleverna.

Men det jag också kan säga, det är ju att i *Skolbarns hälsovanor* (enkät) så har man ju också frågor om stillasittande. Den är inte exakt likadant utformad, men i *Skolbarns hälsovanor* så ser man att omkring 1/3 av både pojkarna och flickorna spenderar mycket tid eller nästan all sin fritid stillasittande, så resultaten från vår undersökning stämmer ganska väl överens med *Skolbarns hälsovanor* tänker jag.

Vi har en fråga också som handlar om elever som har svårt att somna i stort sett varje dag eller mer än en gång i veckan. Och den här frågan har vi haft med sedan 2008 och där ser vi ju en negativ utveckling. Alltså det är fler elever som har svårt att somna idag jämfört med när vi började med frågan 2008 och idag är det närmare 40% av tjejerna som har svårt att somna och för killarna är ungefär 25 till 30% som har svårt att somna i stort sett varje dag eller mer än en gång i veckan och vi ser ju också att det framför allt skillnaden mellan elever i årskurs 7 som är störst när det gäller könen. Det är 21% av killarna i årskurs 7 som säger att de har svårt att somna och det är 39% av tjejerna i årskurs 7.

Lena

Man kan tolka in många olika skäl till det tänker jag med det vi har gått igenom ja.

Jag tycker i alla fall att det här är jätteintressant att ta del av alla de här frågorna om vad som händer och om det kanske är någon mer som vill grotta ner sig lite mer och titta på de här siffrorna var kan man hitta det?

Katarina

Vi lägger ju ut resultat på våran webb så går man till utvecklasörmland.se så finns mer material där att hämta.

Lena

Vad bra och tycker ni att vi har glömt att säga någonting som vi borde ha med?

Katarina

Det här handlar ju om barn och ungas livsvillkor, levnadsvanor och hälsa. Och när vi ställer de här frågorna så är det ju många som tycker att vi är tjatiga och vad ska ni veta det här för? Och ni kan ändå inte hjälpa mig, men det finns ändå en ganska stor grupp elever som tycker att det här är jätteviktigt och de tycker att vi ställer bra frågor. De tycker det är viktigt att vuxna får veta det här för att de förstår antingen behöver de kanske själva hjälp eller så känner de någon kompis. Och det tycker jag är bra att vi gör det här tillsammans med eleverna. Inte att de står där och vi står här utan att vi gör det här ihop. Och just det här initiativet som vi har jobbat med att få med fler elever att hjälpa till med att ta fram bra frågor och att ja, finjustera kanske svarsalternativen eller frågeställningarna. Det tror jag är en framgångsfaktor för att ska vi göra sådana här enkäter och fråga människor så måste, måste det vara så tilltalande så att man vill svara på frågorna annars så avstår man så det. Det tycker jag är ett ansvar som vi har som vuxna.

Att vi möter unga och även att vi redovisar resultat. Så det första resultatredovisningen vi gör efter att undersökningen är avslutad det en återkoppling till eleverna. Det är den första vi gör och det brukar vara ett antal veckor efter när vi är klara med insamlingen så får de tillbaka en skrift där vi tackar dem för medverkan och så gör vi det första resultatet så att för det är de som är egentligen det allra viktigaste. Att de har velat svara på våra frågor och att vi kan använda det så att barn och unga får den bästa möjliga hälsa och förutsättningar för gott liv.

Susann

Och jag tänker det. Jag skulle vilja fylla på där när vi testar enkäten med hjälp av eleverna så är det flera stycken som säger tack snälla för att ni ställer frågor direkt till mig, att jag får svara om mitt liv och min hälsa och inte gå en omväg utan ett direkt riktat till dem. Det är flera som har uttryckt när vi testar enkäten.

Lena

Kan faktiskt resultaten påverka saker, till exempel nu om man ser det här med skolan att det att de mår dåligt. Kan det påverka hur man gör i framtiden, kan man för att göra förändringar för att göra det bättre?

Katarina

Det är jag helt övertygad om att man kan. Sen är ju vissa utav de här sakerna ganska svåra, för vi har liksom lagar som styr till exempel betygssystemet. Men jag vet, man har ju sett över de här delarna på olika sätt. Så visst kan det här resultatet bidra.

Men mycket utav de här frågorna är ju ganska komplexa, men får vi inte syn på det här, hur ska vi då kunna påverka och göra en utveckling?

Lena

Och när är det dags för nästa enkät?

Susann

Ja, den kommer vi genomföra 2026. Det är ju med 3 års intervall vi gör de här undersökningarna så våren 2026 planerar vi för att göra nästa liv och hälsa ung.

Tack så jättemycket för att ni var med och berättar om det här.

Alla

Tack själv, tack så jättemycket.

Lena

Och till dig som lyssnar vill jag säga, tack för att du har lyssnat och önskar dig en toppenfin dag, hej hej!

Poddmusik

